

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

10

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

מצוה תקיף ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת
הקביא דהוא: כא וכי תאמר בלבבך איכה גרע
את הדבר אשר לא דברו יהוה: כב אשר
ידבר הנביא בשם יהוה ולא ידעה הדבר ולא
יבא הוא הדבר אשר לא דברו יהוה בנרון
מצוה תקיף דברו הנביא לא תגור ממנו: ס א כי
יט זכרית יהוה אלהיך את הנזים אשר יהוה
אלהיך נתן לך את ארצם וירשתם וישבת
בגריהם ובבתיהם: ב שלוש ערים תבדיל
לך בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך
לרשתה: ג תבין לך הדבר ושלשת את
גבול ארצך אשר יתקין יהוה אלהיך ותהיה
לנום שמה כל רצח: ד וזה דבר הרצח
אשר ינום שמה ותו אשר יבה את רעהו
בבלי דעת והוא לא שגא לו מתמל שלשם:
ה ואשר יבא את רעהו ביער להטב
עצים ונדחה ידו בנרון לכרת העץ ונשל
הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת הוא
נקם אל אחת הערים האלה נתן: ו פן
ירדף נאל הדם אחרי הרצח כי יחס לבנו
והשינו כי ירבה הדבר והקהו נפש ולואן
משפט מות כי לא שגא הוא לו מתמול
שלשום: ז על כן אנכי מצוה לאמר שלש
ערים תבדיל לך: ח ואם ירהיב יהוה
אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבתך
ונתן

כא וארי חימר בלבך אכדין גרע ית
פתגמא דלא מלליה יי: כב דימלי
נביא בשמא דני ולא ידעי פתגמא ולא
יתקום הוא פתגמא דלא מלליה יי ברשע
מלליה נביא לא תרחל מניה: א ארי
ושיצו יי אלהך ית עממיא דני אלהך יהיב
לך ית ארעהון ומרתינון ותימב בקרניהון
ובבתיהון: ב תלת קרוין תפריש לך בגו
ארעך דני אלהך יהיב לך למירתה:
ג תתקין לך אורקא ותמלית ית תחום
ארעך דיתסניגריי אלהך ויהי למערק לתמן
כל קטולא: ד ודין פתגם קטולא דיערוק
לתמן ויתקום דיקטול ית חכריה בלא
מדעיה והוא לא יסני ליה מאתמלי
ומדקמוהי: ה ודיעול עם חכריה בחורשא
למקץ אעין ותתמריג יהיה בברזלא למקץ
אעין וישתליף ברזלא מן אעא וישבת ית
חכריה נימות הוא יעירוק לחדא מן קרוניא
האלין ויתקום: ו דילמא ירדוף גאיל
דמא בתר קטולא ארי יחס לביה וידבקניה
ארי תסגי אורקא ויקמליניה נפש וליה
לית חובת דין דקטול ארי לא סגי הוא
ליה מאתמלי ומדקמוהי: ז על כן אנא
מפקד לך למימר תלת קרוין תפריש לך:
ח ואם ירהיב יי אלהך ית תחומך במא

מצוה תקיף
תק"כ ד

רשי

דקים

(כא) וכי תאמר בלבבך - עתידין אתם לומר כשיבא חנניה בן עוזר ומתנבא (ירמיה ב'ו) הנה כלי ביתי' עושבים מכלה עתה
מכרה וירמיהו עומד ונוח על העמודים ועל הים ועל יתר הכלים שלא נלו עם יכניה ככלה יוכחו יום גלות לדקיהו: (כב) אשר ידבר
הנביא - (ספרי) וישמר דבר זה עתיד לכל עליכם ותרשוטל יכא הוא כדכר אשר לא דברו ה' וזרנו אותנו וחס תאמר זו בעתכח על
העמידות

מליל בשם טענות עמקיא וחקטל נבוא ההוא פסיפא : כא נארום תימרוו בקעיניכוו היקרוו נידע ית פתקמא דלא
 מלילה : כב מה דימליל גבי שיקרא בשמא דין ולא ייהי פתקמא ולא יתקיים היא פתקמא דלא מלילה : כד נקרא
 מלילה גבי שיקרא לא תתליו מניה : א ארום ושיצי : אלהכוו ית עמקיא דין אלהכוו יהיב לכוו ית
 ארעכוו והירתינוו ותיקכוו בקרונהו וקמיריוו : ב מלת קרוו מפרשוו דכוו כגו ארעכוו דין אלהכוו יהיב
 לכוו למיקרה : ג תפוננוו לכוו ארמא והמלתו ית תחום ארעכוו דתפונכוו : אלהכוו ויהי למערזק למקו
 כל קטולא : ד נרוו הלכת קטולא הערוק למקו ויהי הקטול ית אחיה בלא מרבונוו ליה ורוא לא גטר ליה
 סנא מאתמלי ומקממו : ה ומאן דעיל עם
 חכריה בחירשא למקטע קיסין ומתמף אגיה בסיקוריא
 למקטע קיסא וישמיט פרולא מו קמא וישפת ית חכריה
 וממרת רוא יערוק בלתיא מו קמא מנעמיא דזאלין
 ויהי : ו דלמא ירווף חבב ארמא בפר קטולא
 ארום ארמא עלוי לביה בעקמיה וידקיה ארום תפני
 ארמא ונקטליגיה נפש וליה לא אית חוברת דין קטול
 ארום לא סני הוא ליה מאתמלי ומקממו : ז
 גניו בן אנא מפיד לכוו ויקמא דין מלת קיריוו מפרשוו לכוו :
 ח ואין יפתי : אלהכוו ית תחיקכוו היקמא תמיס : לאבתקכוו ויהו לכוו ית כל ארעא תמיס למימו לאבתקכוו :

ירושלמי

ודיעול עם חכריה בחירשא למקטע קיסין ומקממו
 בת בסיקוריא למקטע קיסין וישמיט פרוור מו
 קיסא ויערע ית חכריה וממרת רוא יערוק לחירא
 מו מרומא דזאלין ויהי :
 ארום ירבע לביה ויערע :

גניו בן אנא מפיד לכוו ויקמא דין מלת קיריוו מפרשוו לכוו :
 ח ואין יפתי : אלהכוו ית תחיקכוו היקמא תמיס : לאבתקכוו ויהו לכוו ית כל ארעא תמיס למימו לאבתקכוו :

ארום

רשיי

בעתדות הרי שכל ואחר עמו כדוכן ומיהק : ה"א אומר כהר כלטו שאם כל להדיך עולת מכל המנות לא תשיעו אלא אם כן מומחה
 הוא לך שאלה דיק נחור כעון אליהו כהר הכרמל סקריס ככמה כשעת חיסור הכמות כדי לגדור את ישראל הכל לפי צורך צעה וסיוג
 המירצה לכן נחור אליו ששעון : לא תגור ממנו . (שם) לא תזנע עיניך מללקה עליו חובה ולא תירח ליעבש עליו :
 (ג) חכוו לך חרדך . מקלט מקלט היה כעוב על פרשת דרכים : ושלשת את גבור ארצך . שיהא עתהלת הנכול עד העיר
 הראשונה של עיר מקלט כשיעור מלך שיזמנה עד השנייה וכן ושמנה לשלישית עד הנכול השני של ארץ ישראל :
 (ה) ונדהה ידו . כשכל להפיל הגרון על העץ ותרגומות תמידיה לזון ומשמנה ידו להפיל מכת הגרון על העץ (שמואל ב ו)
 כי שמוס הכקר תרגס ויתן ארמי גווי תוריא : ונשל הכרול מן העץ . (מכות ד') יש מוכותיו ארמיס בשמט הכרול מקמו
 ויש מכה אומרים שיש הכרול למתיכה מן העץ המתקע והיא כתיב ופרנה (ג) : מן ירווף גואל הרם . לכן אמי אומר להכין
 לך דרך וערי מקלט דרכים : (ח) ואם ירחיב . כאשר נכסע לכת לך ארץ קני וקניו וקדמוני : ויספת לך עוד שליש . הרי
 חשע

באר רחובות דקדוקי רשיי

(ג) רעת ראשונה הן המה רכבן פ"כ דמכות דף ע"ב דאמרי יש אס למקרא ונצל קרינן (פ"רש"י לזון פצל הכרול עצמו
 כשל מעל עני ע"כ) וכוונת רש"י כמלת פעל פועל עומד בעצמו (כ"ט דער ברול האס ח"ין אנדרי
 ואך אויעק גרוקט כ"יארט דו ברול האס ויך ועלכין אויעק גרוקט מן ויין האלטן) וסייט נשמע מקמו : ודעת יש אומרים הוא
 רכ

רשב"ם

(ג) ושלט מן ירודף : (ה) ונשל הכרול הוא הגרון . סקרוו ברול . כדכתיב אס כהה הכרול שיעליך הגרון חתיבת קצעת מן
 העץ : (ח) ואם ירחיב לכת לכל העשרת עממיס שניתנו לאברהם בין הכתרים : לח

מכלל יופי

יש (ג) ושלשת את גבול ארצך . פירוש שיהיה
 מתחלת הגבול עד עיר הראשונה של
 מקלט כש עיר השנייה וזמן השנייה שלישית כמו בן וכן
 מן השלישית עד גבול השני של ארץ ישראל :
 (ה) (בגרון) . נקרא כן לפי שהוא כורת העצים ודעת
 רד"ק ודעת רוב המדקדקים ששרשו גרו מן תהלים לטנגרותי
 מנגד עיניך ונוכר במשקל המרוכעים . (ונצל הכרול) .
 פועל עומד ענין ההסרה :
 (ח) ואם ירחיב את ארץ גבולך . המרשה הואת עתה
 כי בתמלה אחר כי כתיב ה' אלהיך את בניס אשר
 ה' אלהיך מתן לך את ארצם על השכניה אשר יסיר בכל מקום ואתה
 תראה כי כמנהג הואת לכמה הוסיף כלאן ואם ירחיב ה' אלהיך את
 גבולך

ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת
 לאבתך: ט כי תשמר את כל המצוה
 והואת לעשותה אשר אנכי מצוך היום
 לאהבה את יהוה אלהיך וללכת בדרכיו
 כל הימים וקפפת לה עוד שלש ערים על
 השלש האלה: י ולא ישפך בם נקי
 בקרב ארצה אשר יהנה אד ה' נתן לה
 נחלה והנה עליך דמים: פ
 יא וכי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו
 וקם עליו והכהו גפשו ומת ונס אל אחת
 הערים האל: יב ושלחו זקני עירו וקחו
 אתו משם ונתנו אותו ביד גאל הדם ומת:
 יג ל' א' החוס עינה עליו ובשרת דם
 הנקי מ' ישראל וטוב לך: ס יד לא
 תסיג גבול רעה אשר גבלו ראשנים בגחלהך
 אשר תחול בארץ אשר יהנה אלהיך נתן
 לה לרשתה: ס טו ל' א' יקום עד
 אחד באיש לכל עון ולכל תפאת בכל
 חטא אשר יחטא על פי' ע' עדים או
 על פי שלשה עדים יקום דבר: טז כ"ב
 יקום עד חמס באיש לענות בו סרה:
 יז ועמדו שני האנשים אשר להם הריב
 לפני יהוה לפע הקהנים והשופטים אשר
 יהיו בימים ההם: יח ודרשו השופטים

הקבא
 עשי
 חקב
 מצוה חקב

דקים לאבהתך ונתן לך ית-כר-ארעא
 דמליל למתן לאבהתך: ט ארי תיטר ית-
 כר-תפקדתא הדא למעבדה דאנא מפקיד-
 לך וקא-דין למרחם ית-י' אלהך ולמהך
 באורחן דתקנן קדמוהי בל-ימנא ותוסיף
 לך עוד תלת קרוין על תלת אליו: י ולא
 ישתפך בם זכאי בגו ארעה ד' אלהך יהיב
 לך אחסנא ויהי עלך חובת-דין דקטול:
 יא וארי-יהי זכר סגי לחבריה ויכמן ליה
 ויקום עלוהי ויקטלניה גפשו וימות ויערוק
 לחטא מן-קרנא האליו: יב וישלחו סבי
 קרתייה וידברון יתיה מתמן וימסרון יתיה
 ביד גאל דמא וימות: יג לא-תחוס עינהך
 עלוהי ותפלי אשד-ד' בם-זכאי מ' ישראל
 ויטב לך: יד לא תשני תחומא דחברך
 דתחימו קדמאי באחסנתך דתחסן בארעא
 ד' אלהך יהיב לך למירתה: טו לא-יקום
 סהיד חד בגבר לכל-עון ולכל-חובין בכל-
 חט דיחטי על-מימר' תרין סהדין או על-
 מימר-תלתא סהדין יתקים פתגמא:
 טז ארי-יקום סהיד-שקר בגבר לא-סהידא
 ביה סטיא: יז ויקומו תרין גברי דלהון
 דינא קדם-י' קדם כהנאי ודינא דירוון
 בינמא האינן: יח ויתבעון דינא יאורת

והא
 רש י
 היטב

תשע שלש סבער סירדן ושלש סכארך כנען ושלש לעתיד לבא: (יא) וכי יהיה איש שונא לרעהו . ע"י שנאתו הוא כל לודי וארכ לו
 מכלן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סיפו ליגבור על מצוה חמורה לפי שצבר על לא תנא סופו לבא לידי פסוקים דמים לכך נאמר כי יהיה איש
 סופא לרעהו וכו' סיה לו לכתוב וכי יקום איש וארכ לרעהו וכהנכפס: (יג) לא תחוס עינהך . (ספרי) שלא תאמר הראשון כבוד
 כהרבה למה אלוהים אמת ונמלאו שני ישראלים סרונים: (יד) לא תסיג גבול . לשון (ישעיה סב) נסוגו אחור שיחזור
 סיון סלוקת סקרקע לאחור לתוך הסדה סכירו למען הרתיב את סגו ואלא כר נאמר לא תגזל . תה"ל לא תשיג למד על העוקר תמים סכר
 סעופר

ט ארום תגטרון ית כל פפקידתא תדא למיעבדה דאנא מפקדון יומא דין למירחט ירנ אלהכון ולמהק
 בארתו דמקנו קדמוי כל יומא ותוספתו לכו תרב תלת קרוין על תלת אילין : ולא יתעד אבם זבא בארעכון
 דין אלהכון יהיב לכו אהסנא ויהי עליכון חובת דין קטולא : יא בארום יהי גבר סגי לתכריה ויקמון ערייה
 בשומרא ויקום עלוי ויקטליגיה גפש וימרת ויעירוק לתדא מן קרויא דהאלין : יב וישדרון תסמי קרתיה
 ונדקרון ויהי כמקנו ויקסרון ויהי ביד תבע אדמא ויתקטל : יג לא תיחוס עיניכון עלוי ותפלון שרין במ זבאי
 מישראל ויטב לכו : יד לא תשנון תחוס תביריכון דאתחמיב סמאי באחסנתכון דתחפנון בארעא דין אלהכון
 יהיב לכו למירתה : טו לא יתקיים סהרד דתד בגבר לכל סהרדו גפש ולכל חוב מסון ולכל חט היתטי ברם
 על מימרא דין למתפרעא על טיקרוא על מיא סהרד חד יומי למכפור ית מה דמסהרד עלוי ועל מימר תרין סהרין
 או תלתא סהרין יתקיים פהקמא : טז ארום יקמון סהרין שיקרין גבר גש לאסקהא ביה סמא : יז יקמון
 תרין גברין דלהון תוקרא קרם : יח דתבעו וייעא לסיחין דסומין

יהון

רשי"י

שעובר כשני לאוין יכול אף בחוזה לארץ ת"ל כנחלתך אשר תנחלנוגו כארץ ישראל עובר כשני לאוין כחובה לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול
 (טו) עד אחד . (סוטה ב) זה כנה אכ כל עד שבתורה שנים אלא אם כן פרט לכוואחד : לכל עון ולכל חטאת להיות
 חכרו כעכש על עדותו לא עוכש גוף ולא עוכש מוחן אכל קס הוא לשנועה (ספרי) . אחר לחכרו תן לי מנה שהלוייתך אחרלו אין לך כירי כלום
 ועד אחד מעידו שיש לו חייב להשבעו : על פי שני עדים . (גיטין עא) ולא שיכתבו עדותם בחגרת וישלחו לט"ו ולא שיעמוד תורגמן
 בין עדים ובין הדיונים : (סו) לענות בו סרה . דבר שאינו זכאור העד הזה וכל העדות הולת כיכד שאמרו להם והלא עמנו הייתם
 אותו היום כמקום פלוני (ספרי מכות ה') : (יז) ועמדו שני האנשים . (שבעות ל) בעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדות
 כזו ולא מד שריון להעיד עדותן מעומד : אשר להם הרוב . אלו כעגלי הדין : לפני ה' . יכידותה להם כחילו עומדין לפני המקום
 שאמר (תהלים פב) בקרב אליהם יספטו : אשר יהיה בימים ההם . (ר"ה ב"ה) יפתח כדורו כשמואל כדורו לריק אתה לנהוג בו
 כבוד : והנה עד שקר . כל מקום שאמר עבדכמים הכתוב מדבר : (יח) ודרשו השופטים היטב . על פי המזמין אותם
 וכודקים

באר רחובות דקדוקי רשי"י

רכ. דאמר יש אם למסורת ונישל קרינן (ומי' רש"י שנמסר בידם ונשל ספירוסו שהשיל עכ"ל) וכוונת רש"י בעבור דאין נקודות
 כגמרא ואם כן אפ"ז למטעו דכוונת הגמרא על מלת ונשל כפתח השי"ן לשון נפצל לכן קאמר רש"י שנמסר בידם ונשל
 ספירוסו שהשיל ורצה לומר כמובלת השיל לכו למטעו דודאי פועל ונאל הוא כן כוונת הגמרא על ונשל כנ"ד השי"ן
 והיינו לשון פצל הדגש דהוא גם כן פועל ונאל (דער כרזל האט איין אנדריי וואך פירוקט) והיינו עץ המתכבב
 ובמה שכתבתי עין היטב כי זהו הסרתי ולמות הגאון כעל תוספת זוס טוב על רש"י ותוספת ע"ש ואף דכחמת איני כדלי להרים יד
 ולחשיב על הגאון הכ"ל וכל מקום וזנן משתכחא מרגייתא באתפקרפטיה דעניא כי לדיד דכרי רש"י ותוספת שריון וקיימין :

אצי"ג

רשב"ם

(יד) לא תסיג כוונתו אחר . מושך את המצר אחר להרחיב את שדהו ונכונות שגבלו אותו ראשונים .

יך

מכלל יופי

גבולך ולא אומר כאשר דבר לך כוונתו כשאר תאוה ביה' לא
 הכניח אותו הדור בשום מקום לתת להם רק שבעת הנוים האלה
 אבל הזכיר כאן האבות ואם ירחיב' אלהיך את גבולך כאשר נשבע
 לחבותיך ותן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך הוא ארץ
 הקני והקניו והקדמוני שנאמרו לאברהם כברית בין הבתרים
 והתנה בשלשת העממין לכדם כי תשזור את כל הנזוה האת
 לעשותה אשר אנכי עוזק היום לאהבה את ה' אלהיך וללכת בדרכיו
 כל הימים והטעם בזה כי היה הרגון לפניו יתברך שימיל אותם
 ששבעה עממין אשר הכניסם במזרים וכדכר כי היה גלוי לפניו
 שהגיע זכותם לך ולכן חייב אותם בכל החצות בירוסת חלוותה
 אותם כשערי מקלט והכדילם יהושע אכל על השלשה השארים
 התנה כיתשזור את כל הנזוה וגו' בלומר כאשר תגיע זכותך

ששזור כל הנזוה לאהבה את ה' אהבה שלמה קיימת לעולם שיהיה
 גלוי לפניו שלא תחטא לעולם אז ירחיב את גבולך ויתן לך כל העמים
 והוא לימים אשר אמר ומל' אלהיך את לבךך ואת לבב זרעך יורה
 על כל הימים העתידיים לבא ופענין שנאמר ונתת להם לב אחדי
 ודרך אחד ליראה אות' כל הימים לשעב להם ולענינם אחריהם וכרתי
 להם ברית עולם אשר לא איש עווא אחריהם להטיב אותם ואת יראתי
 אתן בלבבם לכלתי סור ועלו ואז כאשר יכרות להם ברית עולם
 יבדלו שלש הערים האלה כי לא תזאנו שהוסיפו ישראל על שש ערי
 וקלטו והוא דבר עתיד כהכרח אשרי המחכה ויגיע :

(*) (לא תסיג) . ענינו הדבקה אל הקודם ודחווה כמקופו .
 (יח) (שקר ענה) . ענין עדות :
 (*) (*) (*) כז 27 בקרבנם

